

12. Yudin, B. G. (2005). Ot eticheskoy ekspertizy k ekspertize gumanitarnoy [From the ethical expertise to the humanitarian one]. *Znaniye. Ponimaniye. Umeniyе* [Knowledge. Understanding. Umenye], 2, 126–135 (rus).
13. Yadov, V. A. (1994). Sotsialnyye identifikatsii lichnosti v usloviyakh bystrykh sotsialnykh peremen [Social identification in the context of rapid social changes]. *Sotsialnaya identifikatsiya lichnosti* [Social Identification of Personality], book 2. Moscow: Nauka Publ. (rus).
14. Bourdieu, P. (1987). *Choses dites* [Choses dites]. Paris: Minuit.

Dovhan N. O. Basics of system's analysis of social and psychological space of generations

The article deals with the study of socio-psychological phenomenon of intergroup generational relations on group and individual planes at various levels of social interaction. The methodological basis to analyze a generation as a social-psychological phenomenon is determined, namely: divisions between generations, social and biological rhythms of person's ontogenesis; features of social influence on generational alternations having the time cyclical nature; the meanings of the "generation" concept at different levels of social interpretation. A two-component model of the system of socio-psychological space of generations is proposed, which is based on mutual influence and mutual acts of two factors: social and psychological. The functional senses of the elements of the mentioned generational space system are determined (social attitudes, social representations, values of generations). Peculiarities of correspondence between the social group and social community categories are analyzed. The mental system of generational community appears as a result of influence of the socio-psychological generational space, which structural components are social positions (entelechy) of generations, determining a generation's position in society, and a habit as social-psychological characteristics of a generation in the cultural and historic context.

Key words: generation, inter-generational space, social attitude, social views, generational values, entelechy, habit.

© Довгань Н. О.

М. А. Дроздова

**МЕТРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
СТАТЕВО-ВІКОВИХ СТЕРЕОТИПІВ ЖІНОК**

Представлено результати дослідження метричних особливостей статево-вікових стереотипів серед вітчизняних жінок, які свідчать, що одні стереотипи (початок статевого життя, вихід на пенсію) протягом тривалого часу залишаються незмінними, інші ж (уявлення про вікову межу укладання шлюбу, обзаведення дітьми, зміни в професійному житті тощо) демонструють певну динаміку. З'ясовано, що вплив статево-вікових стереотипів найбільшою мірою виявляється під час сприймання та оцінювання жінками ситуації початку статевого життя

дівчиною/хлопцем, а також народження дітей жінкою. Наголошено на тому, що статево-вікові стереотипи жінок, які стосуються ситуацій початку створення сім'ї, вікової межі одруження і змін у професійному житті, вікового діапазону обзаведення дітьми, а також виходу на пенсію чоловіків і жінок, обумовлені таким чинником, як стать об'єкта сприймання. Виявлено позитивну кореляцію між віком респонденток і показниками таких статево-вікових стереотипів, як: особливості звертання до жінки і чоловіка, уявлення про вікову межу обзаведення дітьми представниками обох статей, уявлення про початок статевого життя і настання зрілості в чоловіка, а також уявлення про вікову межу молодості, початок літнього віку і старості чоловіка й жінки. Зафіксовано обернену кореляцію між віком і оцінкою ситуації початку народження дітей жінкою.

Ключові слова: статево-вікові стереотипи, уявлення, вік, вікові межі, жінки.

Проблема. Відомо, що соціальні стереотипи є невід'ємною частиною соціального сприймання, обумовлюючи і його процес, і результати. Автор цього терміна американський дослідник У. Ліппман визначає стереотипи як упорядковані, схематичні, детерміновані культурою “картинки” світу “у голові” людини [2]. У більшості запропонованих згодом визначень так чи інакше повторювались основні сутнісні ознаки цього феномена, згадані Ліппманом: неточність, помилковість та інерційність.

Сучасні американські дослідники виокремлюють “велику трійцю” соціальних стереотипів: статеві (гендерні), вікові та расові (етнічні) [4]. Вивченню статевих (гендерних) стереотипів присвячено досить багато наукових праць. Вікові стереотипи також неодноразово досліджувалися, хоча й дещо меншою мірою. У поодиноких працях трапляється поняття “статево-віковий стереотип” [1]. При цьому його часто визначають як статевий стереотип у свідомості осіб різного віку. Тобто бачимо змішування характеристик об'єкта і суб'єкта сприймання, що, на наш погляд, робити не досить коректно. Ми ж під цим стереотипом будемо розуміти стереотип, у якому водночас поєднуються статеві та вікові особливості саме об'єкта сприймання. Справді, уявляючи певну людину, наша свідомість часто оперує комплексними характеристиками – наприклад, такими як: “молодий чоловік”, “літня жінка” тощо. Доречним буде згадати, що однією з характеристик процесу сприймання є цілісність кінцевого образу (гештальт).

Вивчаючи соціальні стереотипи, дослідники зазвичай звертали увагу на якісні характеристики останніх. Разом із тим, на нашу думку, важливою складовою стереотипів можуть бути й суто “метричні” параметри: певні кількісні межі, діапазони. У цьому контексті інтерес, зокрема, становить праця вітчизняної дослідниці О. І. Харченко [3],

яка вивчала уявлення про вікові етапи життєвого циклу чоловіків і жінок у різних культурах (табл. 1).

Таблиця 1

Стереотипні уявлення про кількісні показники життєвих етапів
(у роках)

Життєвий етап	Стать	Країна			
		Україна	Росія	Португалія	Норвегія
Дорослість	жінки	17,1	16,8	17	20
	чоловіки	18,6	17,6	18,2	21,8
Середній вік	жінки	36,5	36,1	42,7	47,2
	чоловіки	39,9	37,2	43,3	47,5
Старість	жінки	57,3	57,2	63,7	68,3
	чоловіки	60,3	59,8	63,2	69,3

Дія будь-яких стереотипів обумовлюється низкою особистісних та соціальних змінних, зокрема рівнем конформності. Відомо, що жінки мають дещо вищий рівень конформності порівняно з чоловіками, що пояснює більшу “вразливість” перших до різних соціальних стереотипів.

Зважаючи на вищесказане, метою нашого дослідження стало з’ясування метричної специфіки статево-вікових стереотипів у жінок різного віку. Об’єктом дослідження були статево-вікові стереотипи, а його предметом – метричні особливості статево-вікових стереотипів (тобто своєрідні “вікові шкали”) у вітчизняних студенток і викладачок.

Загальну вибірку склали 84 жінки, зокрема студентки 2-5-х курсів (n = 43, середній вік – 20 років) та викладачки (n = 41, середній вік – 43 роки) психолого-педагогічного факультету Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Дослідження проводилося у травні 2016 р. за допомогою методу анонімного анкетування. Анкета містила перелік із 30 “вікових ситуацій” (з них 15 – щодо жінок і 15 – щодо чоловіків). Ситуації стосувалися вікових меж (рамки) певного звертання до жінки/чоловіка, початку сексуальних стосунків, створення сім’ї, народження дітей, побудови кар’єри, виходу на пенсію, змін в особистому й професійному житті, а також уявлення про кількісний діапазон різних вікових періодів у житті жінок і чоловіків. На нашу думку, це ті життєві ситуації або обставини, де прямо чи побічно може проявитися вплив статево-вікових стереотипів. Відповідь досліджувані мали дати в числовій формі, тобто вказати конкретний вік (кількість років) для кожного завдання. Якщо респон-

дент вважав, що для якоїсь ситуації (запитання) вікової норми не існує, він міг не давати жодної відповіді.

Математико-статистичний аналіз результатів здійснювався за допомогою програми SPSS 11 (табл. 2). За показниками стандартних відхилень найбільш однотайними жінки виявилися в оцінці початку статевого життя дівчиною і хлопцем. На думку опитаних, це доцільно робити у 18 років. Також досить схожі відповіді було отримано щодо уявлення про початок народження дітей жінкою (це приблизно 21 рік). Отже, в обох ситуаціях спрацьовують наявні в суспільстві статево-вікові стереотипи. Адже у 18 років особа стає повнолітньою, набуває юридичної дієздатності і, з погляду фізіології, готова до інтимного життя. Що ж до народження дітей, то у 21-22 роки дівчина, як правило, здобуває певну освіту або ж працевлаштовується і, отже, може думати про продовження роду.

Найменш однотайними були відповіді щодо вікової межі змін в особистому житті жінки. Так, за результатами частотного аналізу, відносна більшість опитаних жінок граничним рубезем таких змін вважає 50 і 60 років (27 і 17% опитаних, відповідно), хоча загальний діапазон відповідей охоплював проміжок від 40 до 90 років. Мабуть, це можна пояснити такими чинниками. По-перше, наша вибірка складається із жінок різного віку, які мають різні ціннісні орієнтації, життєвий досвід тощо. По-друге, спостерігається орієнтація частини українок на західні цінності, з відсуненням певних вікових бар'єрів. По-третє, завдання № 14 має дещо широкий смисловий діапазон (адже передбачає різні життєві ситуації).

Також неоднотайними жінки були щодо вікових рамок звертання до жінки "Дівчиною" і до чоловіка "Молодий чоловіче". На наш погляд, це знову ж таки пояснюється віковими особливостями вибірки: респондентки належать до різних вікових субкультур з властивими їм життєвим досвідом, цінностями тощо.

Застосована нами процедура визначення t-критерію Стьюдента для залежних вибірок (наша вибірка мала нормальний розподіл) дала змогу виявити статистично достовірні відмінності між уявленнями респонденток про вікові особливості жінок і чоловіків щодо ситуацій № 4, 5, 7, 8, 13, 15 (табл. 2). Так, на думку опитаних, дівчині можна створювати сім'ю, починаючи з 21 року, тоді як хлопцеві – з 24 років. Крім того, у досліджуваних занепокоєння викликає жінка, яка до 35 років не вийшла заміж, і чоловік, який не одружився до 39 років. Схожу тенденцію спостерігаємо і щодо віку, з якого краще народжувати дітей (для жінки це 21 рік, а для чоловіка – 26), і щодо віку, після якого краще не народжувати дітей (42 і 50 років, відповідно). Те ж саме стосується і ситуації виходу на пенсію (для жінок прийнятним вважають

вік 56 років, а для чоловіків – 61). Нарешті, статистично достовірні відмінності ми виявили щодо вікових меж змін у професійному житті (49 років для жінок і 54 – для чоловіків). Таким чином, в оцінці цих ситуацій добре простежується вплив не суто вікових, а саме статево-вікових стереотипів, вияв котрих обумовлюється статтю об'єкта сприймання.

Таблиця 2

Кількісні показники статево-вікових стереотипів жінок

№	Критерій (жіночий)	Показник (років)	Критерій (чоловічий)	Показник (років)	Достовірність відмінностей за t-критерієм Стьюдента
1	До представниці жіночої статі можна звертатися “Дівчино”, якщо їй до ...	35,6 ± 10,5	До представника чоловічої статі можна звертатися “Молодий чоловіче”, якщо йому до ...	35,5 ± 10,1	–
2	Статеве життя дівчина може розпочинати з ...	17,7 ± 1,4	Статеве життя хлопець може розпочинати з ...	17,5 ± 1,4	–
3	Якщо у дівчини не було сексу до ..., це може викликати стурбованість	26,6 ± 4,5	Якщо у хлопця не було сексу до ..., це може викликати стурбованість	25,8 ± 5,2	–
4	Дівчині / жінці можна створювати сім'ю, починаючи з ...	20,5 ± 2,8	Хлопцю / чоловікові можна створювати сім'ю, починаючи з ...	23,9 ± 3,2	При p ≤ 0,001
5	Якщо дівчина / жінка до ... не вийшла заміж, це може викликати стурбованість	34,5 ± 5,4	Якщо хлопець / чоловік до ... не одружився, це може викликати стурбованість	38,9 ± 6,4	При p ≤ 0,001
6	Молодою можна вважати жінку до ...	41,3 ± 8,4	Молодим можна вважати чоловіка до ...	40,3 ± 7,9	–
7	Жінці краще народжувати дітей, починаючи з ...	21,0 ± 2,2	Чоловікові краще заводити дітей, починаючи з ...	26,0 ± 2,9	При p ≤ 0,001
8	Жінці краще не народжувати дітей після ...	42,1 ± 5,7	Чоловікові краще не заводити дітей після ...	49,9 ± 7,1	При p ≤ 0,001

№	Критерій (жіночий)	Показник (років)	Критерій (чоловічий)	Показник (років)	Достовірність відмінностей за t-критерієм Стьюдента
9	Жінці краще будувати кар'єру до ...	38,1 ± 7,6	Чоловікові краще будувати кар'єру до ...	39,3 ± 8,2	–
10	Зрілим для жінки можна вважати вік, починаючи з ...	42,7 ± 9,4	Зрілим для чоловіка можна вважати вік, починаючи з ...	44,0 ± 8,3	–
11	Літньою можна вважати жінку, починаючи з ...	61,9 ± 6,5	Літнім можна вважати чоловіка, починаючи з ...	62,6 ± 7,6	–
12	Старою можна вважати жінку, починаючи з ...	72,8 ± 8,4	Старим можна вважати чоловіка, починаючи з	73,1 ± 8,2	–
13	Жінок краще відправляти на пенсію з ...	55,8 ± 6,0	Чоловіків краще відправляти на пенсію з ...	61,1 ± 4,6	При $p \leq 0,001$
14	Починаючи з ..., жінці немає сенсу кардинально щось змінювати в особистому житті (нова сім'я, нове місце проживання).	54,2 ± 11,1	Починаючи з ..., чоловікові немає сенсу кардинально щось змінювати в особистому житті (нова сім'я, нове місце проживання).	54,5 ± 8,7	–
15	Починаючи з ..., жінці немає сенсу кардинально щось змінювати в професійному житті (нова професія, робота).	49,4 ± 8,6	Починаючи з ..., чоловікові немає сенсу кардинально щось змінювати в професійному житті (нова професія, робота).	53,6 ± 8,8	При $p \leq 0,001$

Традиційно в нашому суспільстві до жінок висувається більше вікових обмежень, ніж до чоловіків. Вважають, що дівчина швидше дозріває і статево, і в соціальному плані. Крім того, вона біологічно швидше старіє, а тому має раніше від чоловіка створити сім'ю, народити дітей, вийти на пенсію і швидше професійно визначитися. Що ж до пенсійного віку, то такі стереотипи пов'язані з вітчизняним законодавством, за яким жінок відправляли на пенсію у 55 років, а чоловіків

– у 60. Оскільки нинішня пенсійна реформа ще в стадії розроблення, то в суспільстві й досі панують сформовані раніше стереотипні уявлення. Цікаво, що низка статево-вікових стереотипів зазнала певної модернізації і зсуву вікових рамок. Зокрема, тепер вважають, що жінці слід вийти заміж до 35 років (а не до 30, як вважали раніше), а чоловік узагалі може не одружуватися до сорокаліття. Подібна тенденція спостерігається і щодо кінцевих рамок народження дітей. Для жінки це 42 роки (ще кілька років тому це вважалося запізньо), а для чоловіка – 50. Звичайно, до початку ХХ ст. було нормою брати шлюб з набагато старшим чоловіком і народжувати від нього дітей, але в радянський період чоловіки все ж мали обзавестися потомством раніше.

Вплив західних культурних цінностей простежується також щодо вікових рамок змін у професійному житті жінки і чоловіка. Оскільки вікові рамки молодості і зрілості дещо посунулися, то, логічно, посунулися й вікові рамки професійних змін: 49 – 54 роки. Адже із ЗМІ ми отримуємо інформацію про осіб, які в досить зрілому віці стали відомими та успішними модельєрами (Вера Вонг), письменниками (Дарія Донцова, Пауло Коельйо), бізнесменами (засновник корпорації “МакДональдс” Рей Крок або винахідник локшини швидкого приготування Момофуку Андо), політиками (президент Південної Кореї Пак Кін Хе) тощо. Крім того, впливають і реалії сучасного життя. Певна частина людей зрілого віку, прагнучи кращого матеріального життя, змінює роботу, здобуває другу освіту і т. ін.

Підкреслимо, що з п’ятнадцяти запропонованих запитань-ситуацій статистично достовірні відмінності зафіксовано лише щодо шести вищезазначених. Що ж до інших дев’яти критеріїв, то чинник статі тут не є значущим. Мабуть, тут маємо справу з іншими чинниками (суто вікові стереотипи, соціокультурні норми тощо). Розгляньмо ці ситуації детальніше.

На думку опитаних жінок, до представниці жіночої статі можна звертатися “Дівчино”, якщо їй до 36 років. Таку ж саму цифру спостерігаємо і щодо звертання до чоловіків: “Молодий чоловіче”. На наш погляд, ці результати закономірні, оскільки до 35-36 років особа з юридичної і фізіологічної точки зору є молодою. Крім того, тут позначився вплив ЗМІ, де можна почути звертання “Дівчата” до 35-40-річних жінок, а до чоловіків цього ж віку – “Хлопці”, “Парубки” тощо. Що ж до початку статевого життя представниками обох статей, то в середньому респонденти називали вік 18 років. Це також не випадково, адже, як мовилося вище, це вік фізіологічної, соціологічної та юридичної зрілості. Цікавими вважаємо такі результати: якщо у дівчині не було сексу до 27 років, а у хлопця до 26 – це може викликати занепокоєння. Ще кілька років тому вікові межі початку сексуального

життя були значно вужчими: до 21-22 років для дівчини і ще раніше – для хлопця. Отже, бачимо, що цінності тут дещо змінилися, а отже, й стереотипи зазнали певної модифікації. Напевно, позначився вплив ЗМІ, де нині пропагується цнота до заміжжя, свобода вибору особистості, у тім числі й індивідуальне рішення про початок інтимного життя. До 25 років дорослішання людини триває: вона вивчає себе, шукає своє місце в різних сферах і т. ін. Натомість у 25-26 років вона вже має сформований дорослий погляд на багато навколишніх речей і може приймати зважені, дорослі рішення (зокрема щодо сексуальних зв'язків). Крім того, багато молодих людей саме в цьому віці мають серйозні (з перспективою на майбутню сім'ю) стосунки з протилежною статтю або ж створюють сім'ї.

Як засвідчують результати, існують стереотипи і щодо різних вікових періодів у житті жінок і чоловіків. Щоправда, на сьогоднішньому етапі вони також зазнали певних трансформацій. Зокрема, відбувся зсув різних вікових рамок “на пізніше” порівняно з традиційними віковими періодизаціями і сприйманням віку в нашому суспільстві ще років десять тому. Так, відтепер опитані вважають молодими жінок до 41 року і чоловіків до 40 років; зрілими – жінок із 43 і чоловіків – з 44 років; літніми – жінок із 62 і чоловіків – з 63 років, і старими – обох із 73 років. Мабуть, знову ж таки має місце вплив західних цінностей, ЗМІ тощо. Крім того, у наш час не лише молодь, а й старше покоління намагається “постійно тримати руку на пульсі”: активно користується досягненнями НТП (комп'ютер, інтернет, смартфон і т. ін.), прагне реалізуватися в певній, цікавій для себе сфері, веде здоровий і активний спосіб життя, подорожує.

Що ж до побудови жінкою і чоловіком кар'єри, то, на переконання опитаних, найбільш прийнятним є вік до 38 і 39 років, відповідно. Це також віковий стереотип, який полягає в тому, що кар'єру краще будувати в молодості. За цим переконанням стоять як економічні реалії (треба швидше стати на ноги, аби прогледувати майбутню (чи молоду) сім'ю), так і вплив Заходу (де, як відомо, кар'єра посідає вагомe місце в системі цінностей).

Нарешті, ще один віковий стереотип стосується меж змін в особистому житті жінки і чоловіка. Для жінки такою межею є 54, а для чоловіка – 55 років. Вважаємо, такі результати можна пояснити двома моментами. По-перше, реаліями часу. Сучасні чоловік і жінка до 55 років є ще не старими, активними, як правило, досить гарно виглядають, а тому здатні дозволити собі нові стосунки, сім'ю (якщо з першої чи навіть другої спроби особисте життя не склалося). По-друге, як уже зазначалося вище, завдання № 14 має дещо ширший смисловий діапазон (адже включає ситуацію створення нової сім'ї та зміни місця про-

живання). Мабуть, частина опитаних переконана, що місце проживання можна змінити значно пізніше, ніж створити іншу сім'ю.

За процедурою кореляційного аналізу нами було отримано статистично достовірні позитивні кореляції між віком опитаних і такими показниками: особливості звертання до жінки, уявлення про вікову межу молодості жінки, уявлення про вікову межу народження дітей, уявлення про початок літнього віку жінки, уявлення про початок старості жінки, особливості звертання до чоловіка, уявлення про вікову межу молодості чоловіка, уявлення про початок літнього віку чоловіка, уявлення про початок старості чоловіка (при $p \leq 0,01$), а також уявлення про початок статевого життя хлопцем, уявлення про вікову межу обзаведення дітьми для чоловіка, уявлення про початок зрілості чоловіка ($p \leq 0,05$). Отже, бачимо, що чим старші за віком опитані, тим на пізніше вони відсувають початок або кінець відповідних ситуацій, що можна вважати природним. Вочевидь, такий результат пов'язаний із віковою ідентичністю опитаних. Молоді люди розмірковують більш максималістично, а з віком людина набуває певного життєвого досвіду, мудрості, завдяки яким вона може "розсувати" певні вікові уявлення, робити їх гнучкішими, ширшими.

Також було зафіксовано обернену кореляцію між віком та оцінкою ситуації початку народження дітей жінкою (при $p \leq 0,01$). Таким чином, молодь, на противагу людям старшого віку, переконана, що народжувати потрібно пізніше. На наш погляд, тут укотре позначився вплив західних цінностей і реалій сучасного життя: спочатку треба вивчитися, здобути гарну освіту, знайти гарно оплачувану роботу, а потім створювати сім'ю і народжувати дітей.

Аналіз результатів дослідження дав змогу зробити такі висновки:

1. Статеві-вікові стереотипи відіграють важливу роль у міжособовому сприйманні. Одні з них протягом тривалого часу залишаються незмінними, інші ж демонструють певну динаміку (якісну або кількісну). Типовими прикладами такої динаміки можуть бути зміни в нашій культурі соціальних уявлень про вікову межу взяття шлюбу, обзаведення дітьми, зміни в професійному житті представників обох статей тощо.

2. Вплив статево-вікових стереотипів найбільшою мірою виявляється у сприйманні та оцінюванні жінками ситуації початку статевого життя дівчиною/хлопцем, а також початку народження дітей жінкою.

3. Статеві-вікові стереотипи жінок, які стосуються ситуацій початку створення сім'ї, вікової межі одруження і змін у професійному житті, вікового діапазону обзаведення дітьми, а також виходу на пен-

сію представників обох статей, обумовлені таким чинником, як стать об'єкта сприймання.

4. Вияв статево-вікових стереотипів щодо низки ситуацій (особливості звертання до жінки і чоловіка, уявлення про початок народження дітей жінкою і про вікову межу обзаведення дітьми представниками обох статей, уявлення про початок статевого життя чоловіком і про початок його зрілості, а також уявлення про вікову межу молодості, початок літнього віку і старості чоловіка й жінки) пов'язаний із таким чинником, як вік суб'єкта сприймання.

Одним із перспективних напрямків подальших досліджень може бути виявлення і порівняння статево-вікових стереотипів жінок і чоловіків різного віку, а також представників різних регіональних культур.

Література

1. Ермолаева О. А. Половозрастные стереотипы у младших школьников и их родителей / О. А. Ермолаева // Психология обучения. – 2014. – № 3. – С. 56–70.
2. Липпман У. Общественное мнение : [пер. с англ.] / У. Липпман ; под ред. К. А. Левинсона, К. В. Петренко. – М. : Ин-т Фонда “Общественное мнение”, 2004. – 384 с.
3. Харченко О. І. Гендерно-вікові стереотипи населення країн Європи / О. І. Харченко // Гендерна мапа Центрально-Східної Європи : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф., м. Суми, 21-22 квітня 2011 р. – Суми, 2011. – С. 54–57.
4. Schneider D. J. The Psychology of Stereotyping / D. J. Schneider. – New York : Guilford Press, 2004. – 704 p.

References

1. Yermolayeva, O. A. (2014). Polovozrastnyye stereotipy u mladshikh shkolnikov i ikh roditeley [Sex and age stereotypes among junior pupils and their parents]. *Psikhologiya obucheniya* [Psychology of Education], 3, 56–70 (rus).
2. Lippmann, W. (2004). *Obshchestvennoye mneniye* [Public opinion]. Moscow: Institute of “Public opinion” Foundation (rus).
3. Kharchenko, O. I. (2011). Henderno-vikovi stereotipy naseleennia krain Yevropy [Gender and age stereotypes of population of European countries]. *Henderna mapa Tsentralno-Skhidnoi Yevropy: materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii* [Gender map of Central-west Europe: materials of International scientific-practical conference] (pp. 54–57). Sumy (ukr).
4. Schneider, D. J. (2004). *The Psychology of Stereotyping*. NY: Guilford Press.

Drozdova M.A. Metric peculiarities of age and gender stereotypes among women

The research results of metric peculiarities of age and gender stereotypes among Ukrainian women were presented. It was demonstrated that one stereotype stays unchangeable during the long period of time (the beginning of sexual life, retirement) another one conversely displays dynamics (the concept of age bracket for marriage and motherhood, changings in the professional life). It is determined

that the influence of age and gender stereotypes are most manifested in perception and evaluation of the situation of the beginning of sexual life by male/female and in childbearing. It is underlined that age and gender women stereotypes which relate to starting the family, age bracket for marriage and changes in professional life, age bracket for childbearing and retirement of men and women are based on the gender of perceived object. There was established positive correlation between the respondents age and indicators of age and gender women stereotypes such as: peculiarities of the treating to man and woman, views on the age bracket for childbearing for both genders, views on the beginning of man's sexual life and the beginning of his maturity, views on the age boundary of youthfulness, starting of elderly age and oldness by men and women. It was also fixed negative correlation between women age and evaluation of the start of the childbearing process.

Key words: age and gender stereotypes, views, age, age bracket, women.

© Дроздова М. А.

М. І. Миколайчук

РАННІ ІНТЕРПЕРСОНАЛЬНІ СХЕМИ ЯК ЧИННИКИ АГРЕСИВНОЇ ТА ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ В БЛИЗЬКИХ МІЖОСОБОВИХ СТОСУНКАХ

Здійснено теоретичний аналіз чинників агресивної та віктимної поведінки у подружніх взаєминах крізь призму теорії об'єктних стосунків, теорії прихильності та інтегративної теорії схема-терапії. Згідно з теорією об'єктних стосунків патерни агресивної чи віктимної поведінки розглядаються як наслідок ранньої інтеріоризації образів значущих дорослих, взаємодії з ними та пов'язаного з цим афекту. Відповідно до теорії прихильності агресивність чи віктимність пов'язується з неадекватним батьківським ставленням за умови домінування емоційної депривації чи емоційного симбіозу. З позицій теорії схема-терапії агресивність чи віктимність представлено у формі копінг-стратегії для захисту від афективно-поведінкового комплексу як схеми, що утворилася внаслідок переживання досвіду депривації базових психологічних потреб. Описано способи утворення певних копінг-стратегій для різних схем. Розкрито особливості дослідження методом кейсів з концептуалізацією утворення інтерперсональної схеми та її прояву у вигляді агресивного копіngu в подружніх стосунках.

Ключові слова: агресивна поведінка, віктимна поведінка, подружні стосунки, схема-терапія.

Проблема. Тема чинників агресивної поведінки в близьких міжособових стосунках не нова для психології, соціології чи педагогіки, проте вона вочевидь актуалізується в сучасних наукових дослідженнях. Цей факт, імовірно, є віддзеркаленням динаміки